

פרק ראשון - ארבעה ראשי שנים

1

משנה

2

המשנה תבאר איזה זמנים בשנה נחשבים כראש השנה לגבי דינים שונים: ארבעה זמנים בשנה, ראשי שנים הם:

4

א. באחד בניסן, ראש השנה למנין שנות המלכים, שהיו רגילים לכתוב בשטרות את זמן כתיבתם למנין שנות שלטון המלך של אותו הזמן משום שלום מלכות, וקבעו חכמים שתחילת שנת המלך היא באחד בניסן. וכן לרגלים, שהרגל החל בחודש ניסן הוא הראשון לשלושת הרגלים.

9

ב. באחד באלול, ראש השנה למעשר בהמה, שמצוה להפריש עשירית מן הבהמות הנולדים בכל שנה, ואין מפרישין מן הנולדים בשנה אחת על הנולדים בשנה אחרת, ואחד באלול הוא תחילת שנה חדשה לענין זה. רבי אלעזר ורבי שמעון חולקים ואומרים, ראש השנה למעשר בהמה, הוא באחד בתשרי.

14

ג. באחד בתשרי, ראש השנה לשנים ולשמיטין, שמאחד בתשרי של השנה השביעית, אסורה החרישה והזריעה מן התורה. ולזבולות, שמאחד בתשרי של שנת החמשים חלים דיני היובל, לאיסור החרישה והזריעה, ולשילוח עבדים עברים, ולהחזרת השדות לבעליהם. וכן ראש השנה הוא לנפיקה – למנין שלש שנות ערלה.

19

ואפילו נטע אילן בחודש אב, מאחד בתשרי מונים לו שנה שניה. ולירקות – ולענין מעשר הירק. שאין מעשרים מן הירק הנלקט בשנה אחת על הנלקט בשנה אחרת. ובאחד בתשרי מתחילה שנה חדשה לענין זה.

23

ד. באחד בשבט, ראש השנה לאילן, לענין מעשר פירותיו, שאין מעשרים מפירות האילן שחנטו בשנה אחת, על אלו שחנטו בשנה אחרת, ובאחד בשבט מתחילה שנה חדשה לענין זה. והיינו בדברי בית שמאי. אבל בית הלל חולקים ואומרים שהוא בחמשה עשר בו – בשבט.

28

29

גמרא

30

שנינו במשנה: באחד בניסן ראש השנה למלכים. מבררת הגמרא: למאי הלכתא – לשם איזו הלכה, קבעו חכמים יום קבוע לתחילת שנה בשנות שלטון המלך, ולא אמרו שכל מלך, תחילת שנה שלו הוא יום שמלך בו. משיבה הגמרא: אמר רב הונאה, לשטרות – שידעו הדיינים מה דינו של השטר היוצא לפניהם, אם הוא שטר מוקדם או מאוחר. שאם יבוא לפניהם שטר הכתוב בו זמנן ההלואה היה ביום פלוני בשנה פלונית לשנות המלך, והעדים מעידים שראו את מעשה ההלואה ביום אחר, באותה שנה לשנות המלך, אם לא יקבעו חכמים יום קבוע לתחילת שנה בשנות המלך לא ידעו הדיינים אם הוא בזמן הקודם לשטר או לאחרי. ושטר המוקדם פסול והמאוחר כשר, כדתנן (שביעית פ"י מ"ה), שטר חוב המוקדמן – שטרות שהזמן שנכתב בהם מוקדם מזמן ההלואה פסולין, משום שבמלוה בשטר, אם אין הלוה משלם, יכול המלוה לגבות מקרקעות שמכר הלוה אחר ההלואה, ועלול המלוה לגבות שלא כדין מקרקעות שנמכרו מזמן הכתוב בשטר ובאמת לא השתעבדו לתשלום החוב, שהרי נמכרו קודם להלואה, לכן פסלוהו חכמים. והמאוחרין – אם זמן השטרות מאוחר מזמן ההלואה פשוטין, שבשטרות אלו אין חשש אם יגבה המלוה מנכסים שמכר הלוה לאחר הזמן הכתוב בשטר, שהרי הוא אחר זמן ההלואה.

51

*

שנינו במשנתנו שאחד בניסן הוא ראש השנה למלכים, הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין זה: תנו רבנן, מלך שעמד – שהחל למלוך, בעשרים ותשעה באדר, כיון שהגיע אחד בניסן, עלתה לו שנה, ומכאן ואילך מונים לו שנה שניה. ואם לא עמד אלא באחד בניסן, אין מונים לו שנה, עד שהגיע ניסן אחר לשנה הבאה. הגמרא מבארת את דברי הברייתא: אמר רב, מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר, כיון שהגיע אחד בניסן, עלתה לו שנה. מבארת הגמרא: הא

59

*

ראש השנה דף ב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קפג

ניסן, אין מונים שנה ראשונה אלא מניסן.
 *
 רבי יוחנן מביא מקור לכך שראש השנה למלכים הוא אחד בניסן:
 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַנִּין לְמַלְכִּים שָׁאִין מוֹנִין לָהֶם אֶת שְׁנוֹת מַלְכוּתָם
 אֶלָּא מִנִּסָּן, שְׁנָאמַר בַּעַת שְׁבַע שְׁלָמָה הַמֶּלֶךְ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
 (מלכים א' 11) וַיְהִי בְּשָׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מִצִּיּוֹן מִצְרַיִם, בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זוֹ הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
 לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּךְ שְׁמָנָה הַכְּתוּב שָׁנָה זוֹ, גַּם לִיצִיאת
 מִצְרַיִם וְגַם לַמַּלְכוּת שְׁלֹמֹה, מִקֵּץ הַכְּתוּב מִנִּין שְׁנוֹת מַלְכוּת שְׁלֹמֹה
 לַמֶּלֶךְ הַשְּׁנִים לִיצִיאת מִצְרַיִם, מִה מִנִּין הַשְּׁנִים לִיצִיאת מִצְרַיִם
 מִתְחִיל מִנִּסָּן, אָף מִנִּין שְׁנוֹת מַלְכוּת שְׁלֹמֹה מִתְחִיל מִנִּסָּן, וּמִכָּאן
 שֶׁמִּנִּין הַשְּׁנִים לְשְׁלֹמֹה וְלִכָּל הַמַּלְכִּים הוּא מִנִּסָּן.
 הגמרא מבררת את מקורו של רבי יוחנן. שואלת הגמרא: ומנין
 השנים ליציאת מצרים נופת, מנלן? מנלן דמניסן מנינן. ואף שיצאו
 ממצרים בניסן, דילמא מתשרי מנינן, וכשהגיעו לתשרי שלאחריו,
 החלו למנות שנה שניה.
 משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך – אל תעלה בדעתך לומר שמנין
 השנים הוא מתשרי. דבתיב במיתא אהרן (במדבר לג לח) וְעָלָה אֶהָרֹן
 הַבְּתוֹרָה אֶל הָרֹהֶר עַל פִּי ה' וַיָּתֵן שֵׁם בְּשֵׁנֵת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מִצִּיּוֹן מִצְרַיִם, בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ, וּבְתִיב בְּתוֹכָהּ
 מִשָּׁה (דברים א) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעָשְׂתִי עֶשֶׂר חֹדֶשׁ בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ
 דְּבַר מִשָּׁה וְגו'. מִדְּקָא – מִכָּךְ הַפְּסוּק בְּמִיתָת אַהֲרֹן עוֹסֵק בְּבֹא, וְקָרִי לֹה שְׁנַת אַרְבָּעִים, וְקָא – הַפְּסוּק בְּתוֹכָהּ מִשָּׁה עוֹסֵק בְּבֹא, וְקָרִי לֹה גַם שְׁנַת אַרְבָּעִים, מִכָּל דְּרָאשׁ הַשָּׁנָה לֹא תִשְׁרִי הוּא, דְּאִם
 א' בתשרי הוא תחילת שנה, דברי משה בא' שבט היו בשנת
 ארבעים ואחת ולא בשנת הארבעים.
 שואלת הגמרא: בשלמא היא – הפסוק הנאמר במיתת אהרן,
 מִפְּרֹשׁ דְּמִנִּין הַשְּׁנִים הוּא לִיצִיאת מִצְרַיִם, אֶלָּא הָאִי – הפסוק
 הנאמר בתוכחת משה, דמניסן דמנין השנים הכתוב בו לִיצִיאת
 מִצְרַיִם, דילמא – שמא. המנין הוא להקמת המשכן שהיה רק בשנה
 השנית לצאת ישראל ממצרים.
 משיבה הגמרא: בְּרִאמֶר רַב שָׁמַי (לחל א), נאמר בנחמיה (בא) 'שנת
 עשרים לארתחשטא', ונאמר שם (אא) 'ידיי בחודש כסליו שנת
 עשרים', ולא נאמר לאיזה מנין, אלא ילמד סתום מן המפורש,
 דורשים 'שנת עשרים' 'שנת עשרים' לְגוּרָה שְׁוֹה, הִכָּא נָמִי, לִלְמַד
 כֵּן, 'שנת ארבעים' 'שנת ארבעים' לְגוּרָה שְׁוֹה, מִה כֵּן בְּמִיתָת
 אַהֲרֹן מִנִּין הַשְּׁנִים לִיצִיאת מִצְרַיִם, אָף כֵּן בְּתוֹכָהּ מִשָּׁה מִנִּין
 הַשְּׁנִים לִיצִיאת מִצְרַיִם.
 הגמרא מנסה לדחות את הראיה שהביאה מהפסוקים שראש
 השנה למנין השנים ליציאת מצרים אינו בתשרי. שואלת הגמרא:
 וּמִפְּרֹשׁ דְּמִנִּין הַשְּׁנִים הוּא לִיצִיאת מִצְרַיִם, אֶלָּא הָאִי – הפסוק
 שהיה בשבט. דילמא, מַעֲשֵׂה דְשִׁבְט קָרִים לְמִיתָת אַהֲרֹן. ואם כן
 אפשר שראש השנה בא' תשרי, ושניהם היו בשנת הארבעים.
 משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך לומר כן. דבתיב (דברים אד)
 שְׁתוּכַחַת מִשָּׁה הִיתָה אַחֲרֵי הַכְּתוּב אֶת סִיחֹן, וְכִי נָח נִפְשִׁית דְּאַחֲרֵי
 – ובשמת אהרן, אַבְתִּי תָּהּ – עדיין היה סיוחן קרים, דבתיב

קָא מִשְׁמַע לָהּ, דְּנִינָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים. וְעוֹד מִשְׁמִיעָה הַבְּרִייתָא
 שִׁיּוֹם אֶחָד בְּשָׁנָה חֲשׁוֹב שָׁנָה, וְלִכְּנָן גַּם אִם עִמָּד בַּעֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה
 באדר כלתה לו שנה באחד בניסן.
 עוד שנינו בברייתא לעיל: וְאִם לֹא עִמָּד אֶלָּא בְּאַחַד בְּנִינָן, אִין מוֹנִין
 לוֹ שָׁנָה, עַד שִׁינְיָע נִינָן אַחֲרִי. שואלת הגמרא: פְּשִׁטָּא, שְׁהִירִי כִּבְר
 נִתְבָּאֵר בְּתַחֲלִיל הַבְּרִייתָא שֶׁאִין מוֹנִין לְמֶלֶךְ שָׁנָה שְׁנִיָּה אֶלָּא
 באחד בניסן.
 משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעַ דְּבַר זֶה, אֶלָּא בְּאוּפֹן
 דְּאִימְנֵי עָלִיָּה – שֶׁנִּמְנָה וְגַמְרוּ הַשְּׁרִים בְּדַעֲתָם לְמַנּוּתוֹ לְמֶלֶךְ בְּאַדֶּר, בְּכַתִּיבַת שֹׁטֵר
 מִהוּ דְּתִיבָא – שְׁמָא תִּאמַר, נִימְנָה לִיָּה תְּרִינִין שָׁנִין – נִמְנָה לוֹ מֵא' נִינָן
 שָׁנָה שְׁנִיָּה, קָא מִשְׁמַע לָן שֶׁאִין מוֹנִין שְׁנוֹתֵינוּ שֶׁל מֶלֶךְ אֶלָּא
 מִזְמַן שְׁנַתְּמָנָה בְּפוּעֵל.
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת לענין מנין שנות המלך: הֵנוּ דְּרָנָן,
 מֵת הַמֶּלֶךְ בְּאַדֶּר, וְעִמָּד מֶלֶךְ אַחֵר תְּתִיב בְּאַדֶּר, בְּכַתִּיבַת שֹׁטֵר
 בְּאוּתוֹ חוֹדֶשׁ, מוֹנִין שָׁנָה לָזֶה וְלָזֶה – אִם רָצָה, כּוֹתֵב אֶת שְׁנַת הַמֶּלֶךְ
 הָרִאשׁוֹן אִף שֶׁכִּבְר מֵת וּמֶלֶךְ אַחֵר תְּחִילָתוֹ, וְאִם רָצָה, כּוֹתֵב שְׁנָה
 רִאשׁוֹנָה לְמֶלֶךְ הַשְּׁנִי. וְכֵן אִם מֵת בְּנִינָן, וְעִמָּד אַחֵר תְּתִיב בְּנִינָן,
 בְּכַתִּיבַת שֹׁטֵר בְּאוּתוֹה שְׁנָה, מוֹנִין שָׁנָה לָזֶה וְלָזֶה – אִם רָצָה, כּוֹתֵב
 אֶת שְׁנַת הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן, וְאִם רָצָה כּוֹתֵב שְׁנָה רִאשׁוֹנָה לְמֶלֶךְ
 הַשְּׁנִי. וְאִם מֵת בְּאַדֶּר, וְעִמָּד אַחֵר תְּתִיב בְּנִינָן, מוֹנִין אֶת הַשְּׁנָה
 הָרִאשׁוֹנָה לְמֶלֶךְ הָרִאשׁוֹן וְאֶת הַשְּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְמֶלֶךְ הַשְּׁנִי.
 הגמרא מבארת את דברי הברייתא: אָמַר מֵר, מֵת בְּאַדֶּר, וְעִמָּד
 אַחֵר תְּתִיב בְּאַדֶּר, מוֹנִין שָׁנָה לָזֶה וְלָזֶה – מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁטָּא –
 פְּשׁוּט שֶׁאִפְשָׁר לְמַנּוּת לְרִאשׁוֹן שֶׁכִּבְר מֶלֶךְ בְּשָׁנָה זֹה, וְגַם לְמֶלֶךְ
 הַשְּׁנִי שְׁהִירִי תְּחִילָתוֹ לְמַלּוּךְ בֵּה. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: מִהוּ דְּתִיבָא, שְׁתָּא
 לְבִי תִרִי לֹא מוֹנִין – אוֹתָהּ שְׁנָה אִי אִפְשָׁר לְמַנּוּת לְשְׁנֵי מַלְכִּים, וְלִכְּנָן
 כִּיּוֹן שֶׁתְּחִילָתוֹ לְמַנּוּת לְרִאשׁוֹן, יִמְנָה עַד סוֹף הַשְּׁנָה לְאוּתוֹ הַמֶּלֶךְ,
 קָא מִשְׁמַע לָהּ, שֶׁאִפְשָׁר לְמַנּוּת לְשְׁנֵיהֶם.
 עוד שנינו בברייתא: מֵת בְּנִינָן, וְעִמָּד אַחֵר תְּתִיב בְּנִינָן, מוֹנִין שָׁנָה
 לָזֶה וְלָזֶה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁטָּא, שְׁהִירִי כִּבְר שְׁנִינוּ בְּרִישָׁא, שֶׁאִם
 מֵת בְּאַדֶּר וּמֶלֶךְ אַחֵר בְּמִקְוָמוֹ מוֹנִין שְׁנָה זֹה לְשְׁנֵי מַלְכִּים. מִתְרַצָּה
 הַגְּמָרָא: מִהוּ דְּתִיבָא, כִּי אֶמְרִינָן 'וּם אֶחָד בְּשָׁנָה חֲשׁוֹב שָׁנָה, וְלִכְּנָן
 מֶלֶךְ שְׁעִמָּד בְּ"ט בְּאַדֶּר נִמְנִית לוֹ שְׁנָה זֹה כְּשֶׁנָּה רִאשׁוֹנָה, הִינֵנוּ רַק
 יוֹם שְׁהוּא בְּסוֹף שָׁנָה, אֶמָּל 'וּם בְּתַחֲלִיל שָׁנָה לֹא אֶמְרִינָן שְׁנַחֲשֵׁב
 כְּשֶׁנָּה, וְלִכְּנָן אִם מֶלֶךְ בְּנִינָן יוֹם אַחֵר בְּשָׁנָה לֹא יִמְנָה לוֹ שְׁנָה זֹה. קָא
 מִשְׁמַע לָהּ, שֶׁגַּם יוֹם אֶחָד בְּתַחֲלִיל שְׁנָה נִחָשֵׁב כְּשֶׁנָּה, וְלִכְּנָן אִם אִם
 מֵת בְּאַדֶּר בְּשָׁנָה אִפְשָׁר לְמַנּוּת לִשְׁנֵי שָׁנָה זֹה.
 עוד שנינו בברייתא: מֵת בְּאַדֶּר, וְעִמָּד אַחֵר תְּתִיב בְּנִינָן, מוֹנִין
 רִאשׁוֹנָה לְרִאשׁוֹן וְשְׁנִיָּה לְשְׁנִי. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁטָּא שֶׁלָּא נִמְנָה
 אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְשְׁנֵי שְׁהִירִי עֲדִיין לֹא מֶלֶךְ, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה פְּשׁוּט שֶׁלָּא
 נִמְנָה לְרִאשׁוֹן שְׁהִירִי כִּבְר מֵת בְּשָׁנָה הַקּוֹדֶמֶת.
 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, אֶלָּא בְּאוּפֹן
 דְּאִימְנֵי עָלִיָּה – שֶׁנִּמְנָה וְגַמְרוּ הַשְּׁרִים בְּדַעֲתָם לְהַמְלִיךְ אֶת הַשְּׁנִי
 בְּאַדֶּר, וְגַם מֶלֶךְ כֵּן מֶלֶךְ הוּא, וּבְדוּאֵי יִירֵשׁ אֶת הַמַּלְכוּת, מִהוּ
 דְּתִיבָא, נִימְנָה לִיָּה – לְמֶלֶךְ הַשְּׁנִי, מִנִּסָּן וְאִילָךְ תְּרִינִין שָׁנִין – שְׁנָה
 שְׁנִיָּה לְמַלְכוּתוֹ, קָא מִשְׁמַע לָן שֶׁכִּיּוֹן שֶׁלָּא הַמְלִיכּוֹהוּ בְּפוּעֵל עַד